

Tako obsežne in tako sijajno opremljene monografije pač nima doslej nobena točka naše jugoslovanske zemlje. Pa so tudi Plitvička jezera pravi biser hrvatske zemlje, a dosedaj žalibože skrit, kajti predaleč so od železniškega prometa. Turist se bo zanimal zanje in za Franičevo knjigo baš tako kakor geograf in geolog. Tem strokovnjakom pripada tudi podrobna ocena „Plitvičkih jezer“, jaz omenjam le še to, da je prof. Franić natančno uporabil vso dosedanjo literaturo o svojem predmetu, a poezijo njegovo bi bil moral dodati ne iz literature, v citatih, ampak iz svojega čutja, saj živi in deluje v bližini, v Gospiću.

Dr. Fr. Ilešič.

Tad. Stan. Grabowski: S. S. Bobczew, historyk, publicysta i slowianofil bułgarski. V Krakowie, 1910. Księgarnia G. Gebethnera i spółki. 8°. 55 str. s sliko Bobčeva.

Kdor čita o pripravi za vseslovanske shode v Sofiji meseca julija, je opazil, da stoji v ospredju vseh priprav za te sestanke bolgarski vseučiliški profesor Štefan Stavov Bobčev, ki se ga Ljubljana spominja izza Prešernovih svečanosti l. 1905., izza Trubarjeve akademije l. 1908., ki se ga pa dobro spominjamo tudi vsi, kolikor nas je bilo lani na Gajevi slavnosti v Krapini. Temu Bolgaru, možu blizu 60 let (rodil se je l. 1853. v bolgarskem trnovskem okrožju), je napisal Grabowski navedeno monografijo „v spomin na Krapino in Zagreb l. 1909.“ Bobčev spada med one, ki so se rodili v nesvobodni bolgarski domovini, bili prognani od turške policije, se udeležili rusko-bolgarske vojne in se vrili v svobodno Bolgarijo. Ljudski učitelj, novinar in vojak, jetnik in prognanec, zdravnik in advokat, minister in profesor je bil Bobčev. Turški govori iz detinstva, francoski in ruski se je naučil še v domačem kraju. Bobčev spada med tiste, kateri imajo „nezlomljivo silo, a malo znano drugim Slovanom, ki jih ne pušča v blaznost zanesenosti in slepe vere v sebe.“ Grabowski je to monografijo izdal kot prvo številko serije „Po slovan-skem svetu“ (Poprez słowiańszczyznę).

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Vinko Lozovina: Povijest talijanske književnosti. Prvi dio. Starija doba (500 -1600). U Zagrebu 1909. 8°. 378 str. (Slike iz svjetske književnosti. Svezak VIII. Izdala Matica Hrvatska.)

Od leta 1891. izdaje Matica Hrvatska „Slike iz svjetske književnosti“. Od tega leta je izšlo do sedaj osem knjig. Poslednja je gori naslovljena knjiga o zgodovini italijanske književnosti. Vobče se lahko reče, da so vse te knjige razen Vatroslava Jagića „Ruske književnosti u osamnaestom stoljeću“ vse spretno kompilacije, sestavljene od strokovnjakov, ker ni posebno težko zbrati potrebno gradivo iz ogromnega števila izbornih del o povesti različnih književnosti. Treba je seveda temeljitega poznavanja vseh virov in uglajenega okusa in spretnosti, da se izbere najvažnejše iz ogromnega gradiva. Hrvatska Matica je izdajala Črtice iz hrvatske književnosti: „Uvod v književnost, razprava o jeziki vobče, o indoevropskih posebi, o slovenskih in slednjič o hrvatskem jeziku“ je vsebina l. knjige, izšle l. 1886. Drugi zvezek razpravlja o prvi dobi, t. j. o cerkveni književnosti, in je izšel leta 1888. Oba sta potekla iz spretnega peresa dr. Ivana Broza. Tretji zvezek je nadaljeval povest hrvatske književnosti v Dalmaciji in Dubrovniku, ki je izšel izpod peresa Milorada Medinija in obsega 16. stoletje. Žal, da je to delo ostalo torzo. Prav rad bi dal jaz — ne vsiljujem nikomur svojega mnenja — vse knjige o drugih književnostih za nastavek tega dela. Druge književnosti so izobražencem pristopne po raznih knjigah, pisanih v jeziku izobražencem umevnem. Knji-

ževnost hrvatska pa je nam ostalim Slovencem knjiga zapečaćena s sedmimi pečati, ker si ne moremo dobiti od nikoder sredstev za temeljito znanje te književnosti. Srčna želja moja je, da bi Hrvatska Matica uvaževala potrebnost, da najpreje seznanja svoje člane s književno povestjo domačo, zato naj bi nadaljevala početo delo Medinijevo in pridejala še povest književnosti kajkavske, slavonske, bosensko-hercegove, ilirske in novejšje književnosti. Vsi Slovenci in Hrvatje ji bodo za to delo hvaležni.

Leta 1907. je izdala Matica Hrvatska prvi zvezak A. M. Skabičevskega „Povesti novejšje ruske književnosti“ v prevodu Martina Lovrenčevića. Tudi to delo je ostalo nedovršeno. Ako človek ne čita dela nepretrganega, se mu počasi izbriše ves dojem, ki ga mora napraviti celokupna knjiga. Želja vsakega prijatelja književnosti je, da bi se započeta dela imela do kraja izvesti, predno se začne izdajanje drugih del. — Toda vrnimo se k povesti italijanske književnosti, ki jo piše dr. Vinko Lozovina.

Kakor vidimo iz prvega zvezka, ki obsega zgodovino italijanske književnosti od l. 500. do l. 1600. po Kr. na 378 straneh, je delo široko zasnovano. Morebiti je preobširno in brez vsake škode bi se dale manj važne stvari okrajšati in se posvetila večja pozornost najvažnejšim dogodkom.

V uvodu črta pisatelj odnošaje rimske narodnosti in književnosti do italijanske. Zgodovinski uvod je precej obširen, razvitek italijanskega jezika pa zelo mršavo očrtan. — V prvem odstavku „Počeci“ književnosti v italijanskih narečjih govori o sicilijanski (sicilski) pesniški šoli, o pesniški prehodni šoli v srednji Italiji do postanka „novega ljubkega sloga“, o verski liriki v Umbriji in o početkih cerkvene drame, o francoski (t. j. v francoskem jeziku pisani) in italijanski poeziji v gorenji Italiji, o verski poeziji izven Umbrije in slednjič o prozi v 13. stoletju. —

Na str. 34 bi bil pisatelj lahko povedal, zakaj se imenuje severna francoščina „langue d' oil“ (dandanes „oui“), južna (provensalska) „langue d' oc“ in italijanska „lingua del sì“. — Kakor se narečja hrvatskega in srbskega jezika imenujejo po vprašalni čestici kajkavsko, čakavsko in štokavsko (kaj, ča, što), tako se imenujejo romanska narečja po izrazu za „da“; severno narečje francosko pravi „oil = oui“, nastalo iz ollum = illum; južno pravi „oc“, t. j. „hoc“ = to, in italijanščina „sì“, t. j. sic = tako.

R. Perušek.

(Konec prihodnjič.)

Edwarda Samhaberja zbrani spisi so izšli v petih zvezkih v založbi Georga Müllerja (München und Leipzig 1910). Ob tej priliki prinaša „Das Literarische Echo“ (XII, stolbec 1304–1306) zanimivo poročilo iz peresa Friedricha E. Hirscha. Ker je v marsičem zanimivo tudi za Slovence, ga podajamo tukaj v kratkem posnetku.

V nasprotju s pruskim je avstrijski „šolnik“ bolj mehke, lirične narave. To se kaže precej jasno na onem polju, ki ga je avstrijskonemško učiteljstvo v zadnjih letih najbolj obdelovalo — morebiti pregostobesedno in preveč sentimentalno, pretirano — to je nemškonacionalna „obrambna“ lirika, naperjena proti Slovanom. Na tem polju je bil v prvih vrstah vedno glasnik in vodja Ed. Samhaber, ki popeva svoje nemškonacionalne pesmi že nad trideset let. Te pesmi so v pričujoči izdaji najboljše. Baš ta ekstremna nemškonacionalna struja, ki se ji je sedaj zapisal, pa je zakrivila, da njegovi zelo znameniti („sehr beachtenswerte“) prevodi iz Prešerna niso sprejeti v to izdajo. To treba iz raznih vzrokov obžalovati. Ravno Samhaber bi bil najpoklicanejši posrednik med nemškim in slovenskim slovstvom, in če je iz

z mnogimi, skrbnimi ilustracijami. Sem spada tudi zanimiva razprava Milčino-
viča o ustanovitvi in uredbi muzeja za umetniško obrt v Zagrebu. Posebni številki
imata kipar Meštrović in slikar Rački; da sta bogato opremljeni s slikami in
primernimi članki, to se pri „Savremenuku“ ume samo po sebi. Razen teh imajo v
„Savremenuku“ slike domačini Bužan, Crnčić, Renée Vranyczany i. dr.

Tudi na slovenske stvari se list pridno ozira. Drechsler je obširno ocenil
Murkovo zgodovino starejšega jugoslovanskega slovstva, Koren poroča o slo-
venski dramatiki, posebe o „Hlapcih“ in „Grči“, Dobronić ocenjuje tri Adamičeve
skladbe za klavir. Zofka Kveder-Jelovšek je začela priobčevati celo serijo
člankov: „Slovenske knjige i pisci“. V 1. članku (str. 102–104) piše o „Spominih
na Prešerna“, ki jih je napisala Ernestina Jelovšek, Prešernova hči. Članek
govori o mnogočem, o naši kritiki, javni morali, družabnem življenju, tudi o Erne-
stini Jelovškovi, ki jo skuša oceniti kot pisateljico in žensko. Fino je opazila, da
je Ernestina v knjigi, ki obsega 147 strani, napisala o sebi vsega skupaj komaj
za dve strani. — V drugem članku o Cankarjevem „Hlapcu Jerneju“ (str. 182–6)
je na literarni referat spretno prenesla oni široki epski ton, s katerim opisuje v
„Domačem prijatelju“ intimnosti svojega rodbinskega življenja in svojih otrok.
Ocena obsega kake štiri strani; na dveh in pol govori o sebi, na eni pripoveduje
vsebino, o ideji knjige pa ima komaj kakih deset vrst. To treba posebe omeniti,
ker očita na str. 102. slovenskim kritikom „profesorjem“, da napišejo o kaki tiskovni
napaki pol strani, „a o idejnom sadržaju knjige dva retka . . .“ — Davorin Trste-
njak je v svoji oceni Aškerčevih „Pesnitev“ podoben navdušenemu domorodcu, ki
je kje v Vodnikovi dobi kakor kralj Matjaž zaspal, pa se zbudil l. 1910., ko je
izšla Aškerčeva knjiga. Njegov navdušeni panegirik o tej knjigi (lepše baje Slovenci
nimamo!) je jasen dokaz korenitega nepoznanja in zavednega ignoriranja našega
veselega literarnega razvoja — proti tej trditvi ne govori niti dejstvo, da imenuje
Trstenjak v eni sapi Aškerca in Cankarja. (Glej Zvon 1910, str. 306.) Nepri-
merno je, da ponuja svojim čitateljem take anahronizme baš „Savremenuk“,
še bolj neprimerno, da take tirade slovenski beletristični list v resni recenziji „Pes-
nitev“ kot potrdilo ponatisne. Zofka Kveder-Jelovškova in Davorin Trstenjak s
svojimi poročili nista ustregla niti Hrvatom niti Slovencem.

Tega poročila ne smemo skleniti, ne da bi opozorili na mnogobrojne drobne
beležke, ki podajajo, da si precej nepregledno, obilico zanimivosti iz slovanskega
in svetovnega kulturnega življenja. Polje, ki ga tukaj „Savremenuk“ obdeluje, je
tako razsežno, da ga na kratko ne moremo primerno oceniti. „Savremenuk“ je, to
lahko po pravici rečemo, danes tako lep list, da moramo Hrvate zanj zavidati.

J. A. Glonar.

Dr. Vinko Lozovina: Povijest talijanske književnosti. (Konec.) Ker ni
vsak Matičar večč italijanskemu jeziku, bi bil moral pisatelj raztolmačiti raz-
lične vrste pesniških oblik in nekatere samo Dalmatincem znane italijanske
izraze. Taki so n. pr. na str. 44 — „sirventese“. — Tako ali „sirmontese“ se ime-
nujejo pesmi porogljive, v službi (servire) kakega gospodarja, n. pr. boga, države
ali društva, franc. serventois. Na str. 47 „tenzone“. Ta beseda znači prepire z be-
sedami (v pesmih) ali pa tudi z orožjem. Na str. 53 „aliteracija s replikacijom“. Replikacija je večkratno povračanje misli na isti predmet. Na str. 53 (14) rims
cars. — francoski „car“ (lat. quare) pomenja „težavo“ — „rims equivois“ so rime,
ki imajo na koncu besede enake oblike za uho (!), pa so različnega pomena. Na
str. 60. „plazer“ je provensalska oblika za francosko „plaisir“ in italijansko „pia-

cere* = naslada, ugodnost, veselje. Na str. 76¹⁰ „disciplinati“ pomenja ljudi, ki se drže v strogem redu, v stegi. Na str. 86¹⁸ „chansons de geste“ junaške pesmi (res gestae = vojne). Na str. 176¹ sedam puta „p“ = sedam smrtnih grijeha. „p“ je začetnica it. besede „peccato“ = greh. Na str. 168⁹ „orolav“ je nespretno skrpana beseda za „orel in lev“. Na str. 175² „ambient“ je italijanska beseda za „okolica“. Na str. 176³: poedini deli Dantejeve „Nebeške komedije“ se zovejo „cantic“, pa tudi „canzone“. — „Canzone“ pomenja sicer lirsko pesem, sestavljeno iz več stanc, t. j. kitic od osmih vrst (= ottava rima), ki imajo v vseh stancih isti red stroka (rime). Na str. 226⁵ „de otio religiosorum“ pomenja „o duševnem miru samostancev“. — Na str. 240 „senešal“ je francoska oblika za it. „siniscalco“. Obe sta postali iz nemške zloženke „sene“ = misel, moč, starost in „scalco“ = sluga ter pomenjata visokega dvorskega činovnika. Na str. 257⁴ „Corbaccio“ pomenja veliko košaro in porogljivo pesem, kakor je ime „satira“ nastalo iz „satura lanx“, t. j. skleda polna različnega sadja. Na str. 275 „frottola“ pomenja pesmi, zložene iz različnih vrst granesov, pa vseh kratke mere, ki imajo večinoma šaljivo vsebino. Na str. 277¹ „crvenik“ pomenja „roter Heller“. Na str. 323 „strambotto“ so pesmi zaljublencev. Na str. 327 kataklizma (iz grščine) = potop. Na str. 352 „saltimbanco“ je galjot (sedi na klop) = varalica. Na str. 357 farsa (od latinske besede farcire = polniti, primeri „corbaccio“ in „satura“). Na strani 357 „rimamezzo“ = rima al mezzo (srok v sredini). Na str. 372¹⁴ „smeraldo“ je smaragd.

Na strani 100 čitamo za nas Slovence zanimivo stvar, ker pojasnjuje izvor, odkod je vzel Prešeren v svojem sonetu (na str. 124 narodne izdaje Prešernovih poezij, ki jih je uredil kustos L. Pintar). „Ni znal molitve žlahtnič trde glave“. — „Fra Bonvesin da Riva (umrl okoli l. 1313) je spisal „le lodi della Madonna“. Med njimi je povest, „il frate Ave Maria“, ki je bil vitez in je svoje pregrešno življenje v mladosti obžaloval pozneje v samostanu. Nobene druge molitve se ni mogel naučiti, samo „Zdravo Marijo“ je znal na izust. Po smrti je vzraslo iz njegovega groba rožno stebelce s čudnimi rožami, ki so imele zapisane na vsakem listu „Ave Maria“.

Drugi del je posvečen toskanski dobi. Pred vsem je pred Dantejevim nastopom šola „ljubkega novega sloga“ (de bel stile nuovo). Velik del knjige je posvečen trojici velikih umov toskanske dobe, ki so Dante Alighieri, Francesco Petrarca in Giovanni Boccaccio. Za njimi se vrsti dolga vrsta sodobnikov in mlajših posnemalcev teh velikanov. — Ob koncu 14. stoletja je oživel po prepору latinški humanizem, ki je skoro iztisnil iz višje umetnosti italijanščino. Vse važnejše spise in pesmi so humanisti pisali v latinščini. Središča humanizma so bila v gorenji Italiji mesta: Milan, Firenze, Bologna, Ferrara in Verona. Italijanska književnost je bila omejena na didaktno prozo in poezijo, naslanjajočo se ob narodno pesništvo. Tudi dramske predložbe z vsebino iz sv. pisma in iz legend so se pisale na ljudskem jeziku. — Oživela je zopet epska viteška poezija. Glavna zastopnika te šaljive epike sta Luigi Pulci s svojim „Morgantom“ (Morgante magjore) in M. M. Boiardo s svojim „zaljubljenim Orlandom“ (Orlando innamorato). Poleg tega je cvela poezija še posebno v Napolju na dvoru Aragoncev; najimenitnejši pesnik je Jacopo Sannazaro.

Gradivo je srečno izbrano, čeprav bi bilo nekoliko več rešeta koristilo knjigi. Pri imenitnejših pisateljih in pesnikih je podana v jedru vsebina glavnih del, označene so vrline in nedostatki in včasih so prevedeni nekateri pesniški kosi v celoti.

Kar se tiče jezika, teče sicer gladko, ali to ni jedrnata hrvaščina, nego po modernih jezikih prikrojena književna hrvaščina, kakršna je tudi v naši književnosti

slovenščina. Italijanska imena sklanja včasih, včasih ne. Meni se zdi, da zahteva duh slovanskih jezikov, da so vsa imena, domača in tuja, redovito sklanjajo. Tako piše n. pr. str. 130⁶ „Tako dolazi kao zreo plod lirika Dantea i Petrarke“. Narobe piše na pr. na str. 293¹⁴ „I Firenze ... kretaše u susret političkome (politskome) preobraženju u monarhijsku vladu trgovačke porodice „Medici = (Medicija)“ — na str. 292¹⁵ pa „Poglavito Milan, najprije pod vladom Viscontijâ pa Sforğâ“ itd. — Nedosledno piše „mletački“ in „venezijanski“, „tendencia“ in „renesanca“. — „Prerenescâ“ m. „prva renesancija“, „sve to izgleda“ (alles sieht aus) m. sve to ima lice. S trdovratnostjo rabi Hrvatoma izraz „bitisati“ v pomenu „bivati, biti“. In vendar pomenja baš nasprotno. „Bitisati“ je glagol, izveden po primeru drugih glagolov, ki so izvedeni iz grškega aorista, na pr. pedepsati (ngr. παίδευστα, izgovori pedefsa) kaznovati, iz turškega glagola „bit-mek“- praeterlabor, vergehen „bilo je i bitisalo“ = bilo je pa prošlo. — Tudi nekoliko tiskovnih pomot je ostalo nepopravljenih, in sicer poleg mnogih nevažnih tudi take, ki motijo čitatelja.

R. Perušek.

Giovanni Kušar, Canti Jugoslavi. Versioni dal serbo-croato-sloveno-bulgaro. Volume I con prefazione. Rocca S. Casciano, L. Cappelli. 1910.

„Ali imate vi Slovenci lastno literaturo?“ To vprašanje sem v Italiji mnogokrat čul iz ust inteligentnega Laha. Tam doli na jugu pač vedo, da živimo, sajčitajo v svojih dnevnikih mnogokrat brzojavke iz Trsta, Gorice in Istre, kakšne krivice delamo njih sobratom v Avstriji, kako jim kratimo pravice in oviramo svobodni razvoj, o naši kulturi, o našem slovstvu jim pa nihče ne pove ničesar. Zato je vesel pojav Kušarjeva knjiga, ki je pokazala Italijanom livade poezije jugoslovanskih narodov. Kušar sicer ni prvi, ki je storil ta korak, imel je precejšnje število predhodnikov Italijanov in Slovencev, toda nihče med njimi ni imel sreče s svojimi poskusi. Ni torej čuda, da je imel Kušar toliko težkoč, predno je našel svoji knjigi založnika.

Gotovo je čuden pojav v razvoju človeške kulture, da imamo Slovenci, ki smo vendar bližnji sosedje Italijanov, z njimi tako malo duševnih stikov. Pri Hrvatih je bilo to drugače; italijanska renesansa jim je rodila dubrovniško slovstvo, vsa hrvaška in zlasti dalmatinska književnost je bila do najnovejših dni v neprestani zvezi s strujami, ki so se pojavljale v italijanskem duševnem življenju. Mi pa smo tako blizu Benetk, a vse je šumelo mimo nas brez vidnega sledu: italijanski srednji vek in panteizem sv. Frančiška Asiškega, renesansa in dnevi beneških karnevalov; le barok je prestopil meje naših dežel, a v literaturi in kulturnem razvoju tudi ni ostavil plodov. In ko se je začela zaslužnjena in razkosana Italija buditi iz spanja, so nam bili vzor pesniki nemških osvobodjevalnih vojen in še celo Prešeren, isti Prešeren, ki se je vzoroval na Petrarki, je prevajal Körnerja in ni videl bližjega Leopardija. Prešernov petrarkizem pa je bil čisto osebni, ni bil plod celega duševnega gibanja, zato se je po Prešernovi smrti zopet malokdo ozrl čez naše južne meje. Le tuptam so zazveneli tudi pri nas italjski glasovi; na našo socijalno poezijo je vplivala Ada Negri, sicer pa iščemo svojih idealov vedno le kje na severu in ne pomislimo, da bi našli marsikakšno dobro moralo za svoje cilje in poti tudi v zgodovini postanka združene Italije, da so imena Garibaldi, Cavour, Mazzini imena velikih mož. Le eno nas je vedno družilo z Rimom in je žalibog doseglo večje uspehe nego vsa ostala kulturna stremjenja — ultramontanstvo, ki je pa vse drugo kot izraz italijanske kulture; čitajte samo sodbo o papizmu in hierarhiji, ki jo polaga „srednjeveški“ Dante svojim svetnikom na jezik!